

Una estada a cala d'Hort

per Felip Cirer Costa

Vista de cala d'Hort. (Foto: Felip Cirer Costa.)

La primavera de l'any 1991 amb un grup d'alumnes de l'Institut Isidor Macabich visitarem durant tres dies cala d'Hort. Durant aquestes jornades tenguérem el guiatge i les explicacions de Joan Marí Ribas "Sendic", natural dels Cubells, que també posà a la nostra disposició el seu llaüt, amb el qual recorrirem tots aquells indrets. Durant una vetlada s'hi afegiren dos dels germans de ca l'Amor, també dels Cubells. Tots ells són bons coneixedors de la contrada i també dels costums de la zona. A ells devem la major part del que ve a continuació.

El Vedrà i el Vedranell

Parlar de cala d'Hort és forçosament parlar del Vedrà. La seua silueta domina tota la zona i juntament amb el Vedranell ha estat objecte de la curiositat de la majoria d'investigadors que s'han interessat per les Pitiüses. Pensem que el possible origen del nom Vedrà ha mogut la curiositat de personatges tan destacats com Antoni Maria Alcover, Isidor Macabich, Joan Coromines i més recentment Cosme Aguiló i Enric Ribes. Altres temes relacionats amb l'indret els trobaríem a la

nombrosa bibliografia que ha generat tan singular espai.

Els illots del Vedrà i del Vedranell es troben al sud-oest de l'illa d'Eivissa, en el terme municipal de Sant Josep de la Talaia. Els separa de la costa, de la punta de l'Oliva, un freu que té un poc més de mitja milla en el seu punt més estret. Són dos illots molt muntanyosos i sense llocs plans. El Vedrà té una longitud aproximada de 1.500 m per uns 900 en la seua part més ampla, i una alçada de 381 m. El Vedranell té una longitud de 800 m i assoleix la màxima altura a la banda de ponent amb 117 m.

El Vedrà
i el Vedranell
vistos des
de cala d'Hort.
(Foto: Felip
Cirer
Costa.)

La propietat dels illots

Els dos illots constitueixen des de temps immemorial dotze propietats, posseïdes de manera indivisa. Consultada la documentació que obra a l'oficina del Registre de la Propietat d'Eivissa, trobam aquestes finques registrades en el tom 49 de l'ajuntament de Sant Josep, amb els números 2.848 i 2.849. La inscripció d'aquestes finques es va fer el dia 5 de març de 1928 —recordem que les primeres inscripcions documentades del Registre daten de 1860 aproximadament—. És interessant la descripció que fa aquest document

que tot seguit transcrivim: "Rústica.— Illot anomenat "El Vedrà" situat a la part sud-oest d'aquesta illa, terme de Sant Josep, d'uns tres-cents tornalls de superfície equivalent a disset hectàrees cinquanta-una àrees i onze centiàrees que limita pels quatre punts cardinals amb el mar. No té càrregues. Val cent cinquanta pessetes". Pel que fa al Vedranell diu que "té uns cent tornalls equivalents a cinc hectàrees, cinquanta àrees i trenta-set centiàrees. Val unes cent pessetes". Els nou propietaris de les citades finques les posseeixen de manera indi-

visa i en les proporcions indicades en el quadre adjunt:

Com que ambdues finques no tenien cap títol inscribible de l'adquisició, acompanyaren a la seua sol·licitud d'inscripció un certificat del mateix Registre que acreditava la falta d'inscripció de l'immoble i un certificat subscrit pel senyor Antoni Tur, secretari habilitat de l'ajuntament de Sant Josep, de data 28 de febrer de 1928, on diu que s'han pres les oportunes notes per donar d'alta en la contribució el posseïdor d'aquestes finques i ofereix informació de testimonis per justificar

Propietari	Domiciliat	Estat civil	Parts que inscriu de la propietat	Manera de transmissió	Anys de la transmissió
Francesc Marí Marí	Sant Josep	Casat	2	1 part per herència del seu pare Josep Marí Ribas 1 part per compra a Antoni Marí Ribas	1887 1919
Vicent Tur Ribas	Sant Agustí	Solter	2	Per donació del seu pare Vicent Tur	1925
Josep Tur Prats	Sant Josep	Casat	2	Per herència de Bernat Prats Tur	1925
Vicent Tur Marí	Sant Josep	Casat	1	Per compra a Josep Marí Guimó	1907
Bartomeu Tur Tur	Sant Josep	Casat	1	Per compra a Josep Cardona Pujole	1885
Antoni Ribas Ribas	Sant Agustí	Solter	1	Per compra a Josep Tur Vildo	1907
Antoni Clapés Ribas	Sant Josep	Casat	1	Per compra a Antoni Marí Jaume	1919
Vicent Marí Marí	Sant Josep	Casat	1	Per herència de Josep Marí Ribas	1887
Francesc Marí Sala	Sant Josep	Casat	1	Per compra a Josep Cardona Pujole	1887

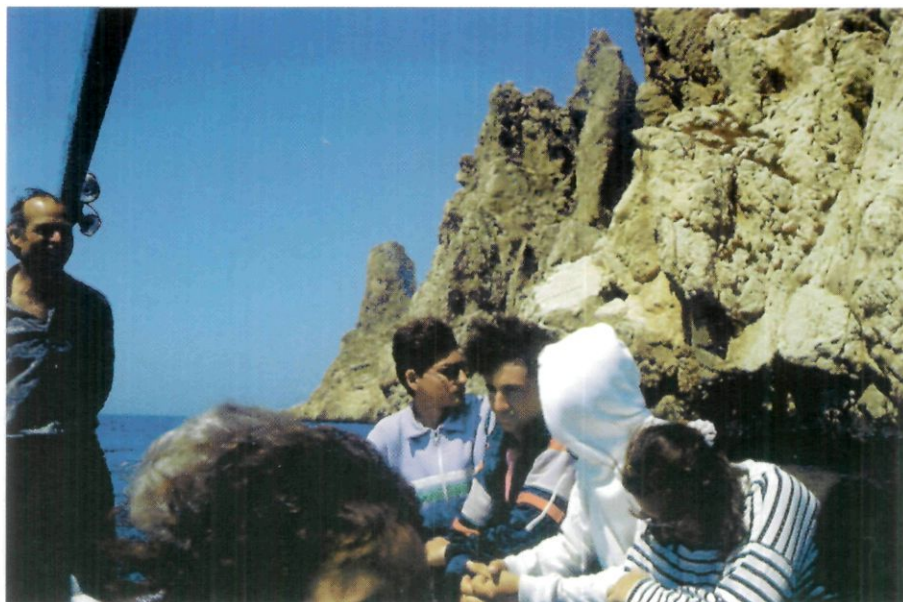
el seu dret respectiu. Va ser admesa la declaració del senyor Josep Serra Sala, de seixanta-un anys i el senyor Joan Tur Ribas, de cinquanta-set anys, ambdós casats, propietaris i vesins del terme de Sant Josep, que manifesten que és cert que els sol·licitants posseïen a nom propi les esmentades finques, individualment i en les proporcions indicades. Tramitat l'expedient tal com disposa la llei, es va dictar acte i, no trobant en el Registre cap anotació oposada a la que es sol·licitava, es va inscriure la possessió d'aquesta finca de la manera que hem dit més amunt.

Aquestos nou propietaris pagaren per impostos sobre drets reials, setze pessetes i trenta-vuit cèntims.

L'aprofitament del Vedrà. La caça de cabres

La caça és l'únic aprofitament que treuen els propietaris de l'illot, encara que Cosme Aguiló diu que un informador seu hi havia fet també sitges de carbó durant la seua joventut.

Les cabres es caçaven dues vegades a l'any, per Pasqua se'n caçaven sis i per Pasqua Granada dotze, sempre que això fos possible. Després es repartia proporcionalment entre els propietaris. Partien de cala d'Hort dos llaüts amb sis o més persones cada un. Si no hi podia anar el propietari hi anava el majoral. Durant la travessada es resava el rosari en cada embarcació. Es desembarcava per la petita rada de l'Audiència. Una vegada a terra es treien els senallons i cada un esmorzava del que havia portat. El que feia de cap de colla o de cap del Vedrà distribuïa la gent en dos grups i planificava la jornada. Els advertia que no es fes gaire remor. El primer grup solia pujar pel pujador del Migdia, pel Savinar, pels Picatxets o pel pujador del Mort; el segon, per la banda del nord-oest, per les Martellades, vora la Bestorre. Procuraven arribar simultàniament els dos grups a dalt, i després començava la feina d'anar fent baixar les cabres, mirar on s'amagaven i anar-les a treure. Es procurava que elles mateixes baixassin el més possible i així evitar la feina que suposava haver-les d'arriar amb corda. Aquesta feina d'abaixar una cabra, una vegada fermada, la feien entre dos homes,

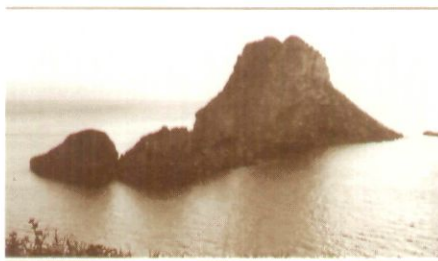

El patró Joan Sendic al timó del seu llaüt, amb el grup escolar, i el programa de l'activitat pedagògica. A la dreta el far del Vedrà, situat a la part del sudo-est de l'illot. (Fotos: Felip Cirer Costa.)

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL
"ISIDOR MACABICH"
EIVISSA

"ILLES DE PONENT"

(Vedrà, Vedranell, Conillera, Bledes i Espartar)

Patrocina:
GOVERN BALEAR
Direcció General d'Ecologia
i Medi Ambient

un anava davant protegint la cabra i l'altre des de dalt l'anava arriant.

Procuraven no agafar cabres joves, que es deixaven per cria, i tampoc no s'agafaven els cabridets molt joves. Moltes vegades arribava la nit i, després de molts d'intents, no s'havia aconseguit el contingent de cabres previst. La gent recorda que hi havia al Vedrà ramats de cinquanta o més animals.

Per Pasqua Granada, a més de les dotze previstes, en caçaven una altra per fer un sopar entre els participants en la cacera. Aquest costum de la caça sembla que fa uns trenta anys que es va celebrar per darrera vegada. La sequera dels darrers dècennis ha fet que les cabres desapareguessin del Vedrà; per pal·liar

aquesta manca d'aigua es posaren dins la cova del Rastre uns llibrells on queia l'aigua que regalimava del sostre de la cova —recordem que aquesta cova també rep el nom de cova de l'Aigua—. També amb la mateixa finalitat i a la banda de sa Galera, dins es Matar, es va fer una petita resclosa o safareig amb unes arestes sobre una roca plana per recollir l'aigua de pluja; la seua situació evitava a les cabres haver de pujar fins a la cova del Rastre.

Anar a virotar

Anar a virotar és anar a caçar virots. Aquest verb és únic de les Pitiüses i fa referència també a la manera de menjar-se aquestos ocells. És una activitat que es feia fa uns anys, però avui, per ser el virot una espècie en perill d'extinció, és prohibida la seua caça. Segurament l'interès que pogués tenir aquest estava en el tipus de caça, desafiament a la naturalesa que representava la manera d'efectuar-la i la festa posterior de condimentar i menjar aquestes aus. Pensem que els virots són ocells molt forts i agressius, i donen bones bequejades a qui s'acosti. Fan els nius a llocs gairebé inaccessibles, per la qual cosa la caça del virot és molt perillosa i molts de caçadors han mort en l'intent.

La colla era generalment formada per tres o més persones. Una d'elles havia de quedar en el llaüt. Prèviament preparaven uns pedaços, "trapos" en paraules dels nostres informadors, untats amb suc de sofre, vinagre i all picat, que una vegada encès fa un fum fètid. Es salpava de cala d'Hort al solpost i es dirigien al Vedrà, a llocs on es sabia que solien pondre, o bé es feia una observació prèvia mentre hi havia llum per saber on tenien els nius. Una vegada era nit tancada començava la cacera, amb ajuda

de cordes per poder-se despenjar penyes avall. Davant la cova es fa llum amb un escanyador i teies o amb un fester de canyes i s'encenien els pedaços prèviament untats del suc abans descrit. S'ataconaven dins els forats on hi havia nius, fent molt de fum i foc; sembla que la pudor que desprenien els pedaços els deixava mig embriagats i volien sortir de la cova, moment que aprofitava el caçador per agafar-los amb les mans i torçar-los el coll. Algun fins i tot els donava un mos per la nuca per assegurar-se que els matava. Després

se'ls posava dins un sac. Així s'anava repetint l'operació a altres coves.

La manera de guisar-los era una mica diferent a la recepta que dona Castelló Guasch; aquí, una vegada esplomats i llevades les vísceres, coll i potes, s'escaldaven un parell de vegades per llevar-los la pell. Es posaven a bullir amb aigua i un manadet d'herbes aromàtiques i així es reblania la carn i es suavitzava el seu fort sabor de marisc. Després es sofregien amb pèsols, carxofes, pastanagues i faves tendres, verdures abundants a la primavera, que és quan es solia fer la cacera, quan els ocells eren joves i tendres. També hi ha qui els cuina a l'estil del sofrit pagès.

Anar a buscar ous de gavina

Diu el costum que a partir del dia de Sant Vicent (5 d'abril) les gavines comencen a pondre, sempre que faci bon temps, ja que si hi ha mal temps ponen els ous però no els coven. Les colles solien ser de tres; un d'ells es quedava amb l'embarcació. Temps enrere s'hi anava cada dos o tres dies i es procurava no anar a lloc on ja havien estat altres colles. Normalment les gavines ponen tres ous i, si en un niu trobaven tres ous, no els agafaven ja que segurament eren dolents. Si en veien un o dos els agafaven amb la seguretat que eren bons.

Per tal de poder tenir les mans lliures, posaven els ous dins la camisa del caçador. Per aquest motiu algun caçador s'havia fet una camisa amb el faldar molt ample i l'estrenyien bé amb el cinturó. Així com anaven agafant els ous dels nius se'ls posaven dins la camisa. A pesar de les moltes precaucions que prenia, era molt difícil que algun dels ous no es rompés. Un dels nostres informants va aconseguir abaixar una vegada noranta-sis ous sencers.

S'acostumava pujar per una banda de l'illot i baixar per la contrària. Una ruta molt freqüent per anar a buscar ous era pujar pel Savinar i el canal Vermell, anar als Picatxos de Migjorn, els Entreforts i la cova del pare Palau, i baixar pel canal Gros i pel Mac banda i banda. La Bestorre és un altre lloc molt apropiat per aquesta activitat, encara que de molt més difícil accés. Alguns alaben el gust de marisc que té l'ou de gavina, altres no l'afinen.

FELIP CIRER COSTA

